

Vroege go-literatuur in Nederland

Franco Pratesi en Theo van Ees

Franco Pratesi is een Italiaanse spelletjesenthousiast. Hij publiceert regelmatig, ook over go, in Italiaanse bladen als *Stone Age*, *Eteroscacco* en *Informazione Scacchi*. In juli 1998 was hij enkele dagen in Nederland, waarbij hij o.a. de bibliotheek van de Europese Go Federatie (EGF) in het Europees Go Centrum (EGCC) bezocht. De volgende bijdrage is door hem in het Engels geschreven en vertaald door Theo van Ees, die ook verbeteringen aanbracht en het stuk van (*cursief*) commentaar voorzag.

Na enkele jaren studie van de geschiedenis en de literatuur van kaart- en bordspellen, heb ik uiteindelijk go ontdekt. Ik had al ontdekt dat Nederland voor andere bordspelen een centraal land was voor gespecialiseerde bibliotheken en geleerden. Die indruk is voor go meer dan bevestigd, al moeten we iets van die verdiensten toeschrijven aan de Japanners en wel speciaal aan Iwamoto, die het EGCC financieel mogelijk heeft gemaakt.

Ik wilde hier vooral de EGF-bibliotheek zien en kennismaken met de bibliothecaris, niemand minder dan Theo van Ees, die zich al meer dan twintig jaar bezighoudt met go-geschiedenis en -literatuur. Ik ben dankbaar dat ik de gelegenheid had zowel de EGF-bibliotheek in het EGCC, als de persoonlijke verzameling (nog groter) die Theo thuis heeft, te bezichten.

In het EGCC wilde ik onderscheid maken in een Japans deel, een Nederlands deel en een Europees deel. Ik had jammer genoeg geen tijd om me in iets anders dan de bibliotheken te verdiepen. Hierbij wil ik opmerken dat de EGF-bibliotheek tamelijk goed voorzien is van recente go-boeken en tijdschriften, terwijl oudere uitgaven zeldzaam zijn. Ik heb geen idee wat de regelmatige bezoeker te zien krijgt, omdat Theo in Leiden woont en in zijn afwezigheid de boekenplanken meestal afgesloten zijn. (*Voor de liefhebber zijn er altijd sleutels aanwezig op het Go-centrum!*)

Zowel Frank Janssen als Theo van Ees waren zo vriendelijk voor me, in het bijzonder, kennis te laten maken met ‘Go’, het nationale tijdschrift. Als de huidige jaargang van ‘Go’ inderdaad 35 is, mag men deduceren dat het Nederlandse go-tijdschrift omstreeks 1964 gestart is, een vroege datum voor go-literatuur in Europa (met uitzondering van een paar vroegere Duitse en Engelse publicaties).

Het eerste nummer van het bondstijdschrift verscheen in december 1960, na de zesde jaargang viel er een gat van een paar jaar.

Speurtocht naar het eerste Go-boek

Maar hoe zit het met oude Nederlandse boeken? In een recent nummer – *Go: tijdschrift van de NGoB*, jrg. 33, (1996), nr. 4, p. 32-36 – vond ik een interessant artikel, *Go in geschrift* door Hans Hoekstra en Ger Hanssen. Hetgeen ook iets zegt over de EGF-bibliotheek: “Er wordt momenteel druk gewerkt aan een go-bibliotheek in het EGCC”. Dit brengt me niet erg veel verder, omdat ze in de rest van het artikel voornamelijk aan Leiden refereren, in plaats van aan Amstelveen en de EGF-bibliotheek had ik al zelf gezien. Nog interessanter was (na enkele verwijzingen naar eerdere artikelen door Jaap Blom en Theo van Ees, die ik al kende) de vermelding van het eerste Nederlandse go-boek uit omstreeks 1970. Op pagina 35 staat: “Het eerste leerboek wat in Nederland op de markt kwam is *Go, het oudste denkspel* van Leon Vié. Dit boek verscheen ongeveer in 1970 (de uitgever laat het jaar in het midden)”.

Een paar maanden eerder had ik een Nederlands go-boek gevonden geschreven door Timmermans, ook gepubliceerd zonder datum. De titel is *Go, het Spel der Wijzen*. Het is een boekje van 76 pagina’s met de volgende inhoudsopgave:

De spelregels	p. 9
De begrippen ko en seki	p. 21
Grondbeginselen der tactiek	p. 32
Het begin van het spel	p.48
De partij in zijn geheel	p.59
Aanhangsel	p.68

De enige hint voor de datum was het jaar 1958, dat door Theo met een vraagteken gegeven wordt in zijn samen met Kamer in 1984 gepubliceerde bibliografie. Ik was er van overtuigd dat dit het eerste Nederlandse go-boek was en besloot achter het publicatiejaar te komen. Het bekijken van het boek is niet genoeg. Theo heeft me bijvoorbeeld een exemplaar laten zien dat een paar maanden terug gedrukt zou kunnen zijn – zo fris zien de tekst en het papier er nog uit.

André Engels schreef hier al over in het daaropvolgend nummer van het tijdschrift (1996, Nr. 5). Hij schatte het jaar van publicatie op omstreeks 1950, in eerste instantie dacht hij zelfs, gezien de inhoud, aan 1940.

Een eerste onderzoek deed ik in de Centrale Nationale Bibliotheek van Florence, met zoeken in de NUC en de updates, waarschijnlijk de meest uitgebreide boekcatalogus. Onze Timmermans staat er niet in, ook kan hij niet gevonden worden in de rijke catalogi van de British Library. Daarna heb ik verscheidene jaargangen van Brinkman's Cumulatieve Catalogus van boeken, die elk jaar in Leiden uitgegeven werd, door gebladerd, maar vond geen spoor van het boek. Ik stapte over op Internetlinks, te beginnen met de geweldige bibliotheek van Cleveland: niet aanwezig. Uiteindelijk besloot ik informatie te vragen op de meest geschikte plaats voor dit exemplaar, namelijk bij de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. Op 21 Juli kreeg ik, binnen twee uur, antwoord: "The year of publication of the book of Timmermans, H.F. / Go is 1962. With kind regards, K. van Eik". Ik heb geen reden om deze conclusie in twijfel te trekken. Ik ben geneigd het, zelfs zonder de precieze bron ervan te kennen, te accepteren, hetgeen uitzonderlijk is voor mij.

In dit geval had je maar beter aan je principes kunnen vasthouden, zoals later zal blijken.

Het jaar is zeker belangrijk, omdat het de oorsprong van de specifieke technische go literatuur in 1962 vastlegt. Dit valt, tussen twee haakjes, vrijwel samen met het begin van het Go-tijdschrift.

In het eerste nummer uit 1960 is op bladzijde 8 een overzicht van de beschikbare go-literatuur te vinden. Tot mijn verrassing vond ik daar de

volgende passage: “Een Nederlands geschreven boek is er op het ogenblik niet. Als de tweede druk van *Go, het Spel der Wijzen* verschijnt, komen wij hierop terug”.

Dus waarschijnlijk is het boek ergens in het eind van de vijftiger jaren verschenen. *Waarom ik zelf “1958?” heb aangegeven, kan ik me niet meer herinneren.* De eerste oplage was blijkbaar toch nog niet helemaal op, want in nr. 3/4 van de eerste jaargang staat een advertentie van Uitgeverij Alpha met oa. de volgende tekst:

Nog beperkt leverbaar de handleiding: *Go, het Spel der Wijzen* f 2,90.

In latere jaargangen van het tijdschrift ben ik geen tweede druk tegen gekomen. In nr 3 van de tweede jaargang (1961-1962) wordt vermeld dat er een losse boekenlijst wordt bijgesloten. Hierin zou nog informatie kunnen staan, maar helaas heb ik deze lijst nergens kunnen vinden.

De omslag van het eerste boek

We kunnen Franco deze verkeerde datering natuurlijk niet kwalijk nemen, want hij heeft niet de beschikking over de eerste jaargangen van het tijdschrift. Meneer van Eik had echter beter kunnen weten, want in de KB is een vrijwel complete set van "Go" aanwezig.

Wie is nu Timmermans?

Echter, zoals meestal bij onderzoek, als men het antwoord op een bepaalde vraag vindt, dan liggen er meteen nieuwe vragen klaar en dat is mij in dit geval ook gebeurd. Nu ben ik nieuwsgieriger dan toen ik begon. Wie was die Timmermans, die niet voorkomt als auteur van andere publicaties? Het enige mogelijke spoor dat ik heb gevonden (of het nu goed of fout is), is een go-speler uit Heerlen, H. Timmermans, die in het begin van de jaren zeventig regelmatig deelnam aan toernooien.

Volgens de oprichter van de NGoB, de heer Schilp, is H.F Timmermans een nom-de-plume van Léon Vié. Hij zou het boekje samen met zijn broer Guy Vié hebben geschreven. (Zie de ingezonden brief in Go 2513, p. 27).

Léon Vié was een spelletjesgek, die het spel al in 1953 in Amsterdam introduceerde. Hij was eigenaar van de uitgeverij Alpha, die ook go-spellen uit Japan importeerde. Vié had een wekelijkse puzzelrubriek in de NRC, waarin hij in 1973 een serie artikelen over go schreef. (Ik ken het spel dus al 25 jaar maar dit terzijde). Het lijkt me de moeite waard eens een stukje aan Vié te wijden.

Het meest verrassende blijft de inhoud van het boek. Terwijl het een 'normaal' boek voor beginners beschouwd kan worden, verwijst het naar het Japan van voor de tweede wereldoorlog, met Honinbo Shusai, Japanse geschiedenis, statistieken van spelers naar hun rang, Japanse go-spellen, de Japanse go-wereld en dergelijke.

Aan de andere kant besluit het boek met een vergelijking tussen schaken en go, een 'tijdloze' discussie, die zelfs nu nog veel gehouden wordt, bijvoorbeeld in de rec.games.go nieuwsgroep op het Internet.

Concluderend kunnen we zeggen dat niet alleen het uiterlijk, maar ook de inhoud van dit eigenaardige boek gekozen schijnt te zijn met het doel de lezer in verwarring te brengen voor wat betreft de omgeving waar het vandaan komt. Het heeft een voornamelijk Japans voorkomen,

maar kan ook indirect (bijv. uit eerdere Duitse of Engelse bronnen) zijn en het was op het moment van publicatie natuurlijk al opmerkelijk verouderd.

We kunnen een mogelijke verklaring geven voor enkele van de hierboven besproken punten en voor de problemen met het vinden van Timmermans' boek in bibliotheken. Het feit dat het gedrukt werd bij de verkoper van go-sets, maakt het waarschijnlijk dat het vooral bedoeld was als spelregelboekje dat verkocht werd bij het spelmateriaal. Op deze manier zijn vaker go-boekjes samengesteld uit bestaande bronnen en meermaals herdrukt, zonder verwijzing naar de auteur of de datum. Deze documenten zijn moeilijk te vinden, omdat ze niet bij het spel bewaard worden en nooit te koop waren in boekhandels.

Misschien kunnen oudere lezers ophelderen of deze veronderstelling inderdaad correct is.